

การสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ :
กรณีศึกษา จังหวัดจันทบุรี

Building a Sustainable Economy Model for Longan Production in New Areas
in an Era of Globalization: A Case Study of Chanthaburi Province

สุทธิ กาบพิลา¹ พรทิwa อาชีวะ² และ ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์³

Sutthi Kabpila, Porntiwa Archeewa and Chaiyon Praditsil

Article History

Received: 29-08-2023; Revised: 07-04-2024; Accepted: 08-04-2024

<https://doi.org/10.14456/issc.2024.43>

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการก่อรูปเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ และปัจจัยด้านกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีต่อการก่อรูปของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ และเพื่อเสนอแนะแนวทางการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรี ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ การวิจัยในคุชฌินพนธ์ใช้แนวทางการวิจัยแนวสหวิทยาการแบบข้ามพหุสาขา ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดแบบองค์รวม วิธีการวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบมานุษยวิทยาเชิงพื้นที่ (Area-based study) เป็นการศึกษาเอกสารทั้งเอกสารขั้นต้นและเอกสารชั้นรอง รวมถึงการสัมภาษณ์ทั้งการสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า และการสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นเกษตรกรผู้ปลูกลำไย ผู้ประกอบการล้งรับซื้อลำไย เจ้าของร้านขายปุ๋ย ยา และขนส่งชั้นนำท้องถิ่น ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์เชิงชาติพันธุ์วรรณา เพื่อสร้างข้อสรุปของการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า

การก่อรูปและปัจจัยด้านกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีผลต่อการก่อรูปของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรี คือการค้นพบสารโพแทสเซียมคลอเรตที่ทำให้ลำไยออกดอกนอกฤดูการโดยไม่ต้องพึ่งอากาศหนาวเย็น และการเข้ามาของทุนเงินภายใต้กระแส

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Ph.D. (Candidate). Doctor of Philosophy Program in Interdisciplinarity of Sustainable Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University

E-mail: mansutthika@gmail.com *Corresponding author

²ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Dissertation Advisor, Faculty of Humanities and social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University

³รองศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Assoc. Prof., Ph.D., Faculty of Humanities and social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University

แสโลกาภิวัตน์เศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งทำให้เศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่เกิดความไม่ยั่งยืน ดังนั้นจึงควรมีแนวทางในการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยใหม่ในจันทบุรีผ่านกลไก 3 กลไก คือ กลไกชุมชน คือ การสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยบนฐานการเป็นเกษตรกรรายย่อย กลไกรัฐ คือ การแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องการทำสัญญาซื้อขายลำไยระหว่างชาวสวนลำไยและล้งให้มีความเป็นธรรม และกลไกการตลาด คือ การขยายตลาดภายในเพื่อกระตุ้นให้เกิดการบริโภคลำไยมากขึ้น

คำสำคัญ: การสร้างความยั่งยืน; เศรษฐกิจลำไย; กระแสโลกาภิวัตน์

ABSTRACT

The purposes of this study were to the formation of economy model for longan in new areas and globalization factors that effect to economy model of longan in new areas and to advice the ways to building a sustainable economy for longan production in new areas of Chanthaburi Province in an Era of Globalization. The research in Ph.D. used Transdisciplinary research which based on holistic thinking. The research method used a qualitative anthropological research based on an area-based analysis by studying primary and secondary documents, including historical interviews from hearsay and in-depth interviews with key informants who are longan farmers, longan buying operators, fertilizer and medicine store owners, and local elites. Qualitative historical ethnographic data analysis was used to generate the study's conclusions.

The results of the research found that:

The formation and globalization factors affected to the formation of economy model for longan production in new areas of Chanthaburi Province. We discovered that Potassium Chlorate could make longan bloom out of season without cold weather and the incoming of Chinese's investor under globalization of capitalism economy cause un-sustainability to economy model of longan production in new areas. Therefore, there should be guideline to building a sustainable economy model for longan production in new areas of Chanthaburi through 3 mechanisms: community mechanism, government mechanism, and market mechanism.

Keywords: building sustainable; longan economy; globalization

1. บทนำ

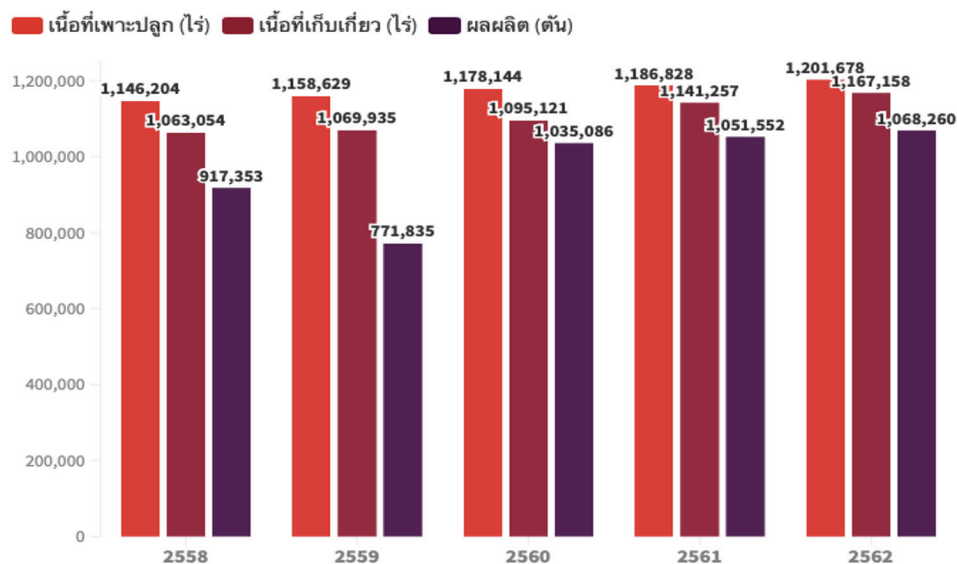
ลำไย ผลไม้กิ่งเมืองร้อนเป็นหนึ่งในผลไม้เศรษฐกิจที่สำคัญที่ประเทศไทยผลิตและส่งออกไปจำหน่ายในต่างประเทศ สามารถทำรายได้เข้าประเทศปีละหมื่นล้านบาท โดยธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) เปิดเผยว่า ประเทศไทยส่งออกลำไยเป็นอันดับ 1 ของโลก จากข้อมูลการส่งออกในปี พ.ศ. 2561 ประเทศไทยส่งออกลำไยมูลค่ารวม 27,726.8 ล้านบาท จากการรายงานสถานการณ์ลำไยของสำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สถานการณ์ลำไยในประเทศไทยปีพ.ศ. 2563 ประเทศไทยมีพื้นที่การปลูกลำไยมากถึง 1,138,561 ไร่ เกษตรกรกว่า 200,000 ครัวเรือน ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือประมาณ 70 % ภาคตะวันออก 28 % และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 % ที่น่าสนใจคือเป็นการทำลำไยนอกฤดูมากกว่า 50 % ของพื้นที่

ทั้งหมด ปี พ.ศ. 2562 มีเนื้อที่ให้ผลผลิต 1,169,496 ไร่ เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2561 ราว ๆ 2 % จากเนื้อที่ 1,146,339 ไร่ ในช่วงปี พ.ศ. 2558 – 2562 ปริมาณการส่งออกและผลิตภัณฑ์แปรรูปลำไยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้จากปี พ.ศ. 2558 มูลค่าการส่งออก 15,813 ล้านบาท ปี พ.ศ.2562 ส่งออก 743,024 ตัน มูลค่าการส่งออก 28,904 ล้านบาท คาดว่าในปี พ.ศ. 2563 จะมีเนื้อที่ให้ผลผลิต 1,178,000 ไร่ ส่งออกกว่า 815,029 ตัน มูลค่าการส่งออกไม่น้อยกว่า 31,004 ล้านบาท ผลผลิตมีแนวโน้มมากขึ้นจากฐานตัวเลขปี พ.ศ. 2558 ผลผลิตรวม 9.17 แสนตัน ขยับเพิ่มขึ้น 1.06 ล้านตันในปี พ.ศ. 2563 คิดเป็นอัตราที่เพิ่มขึ้นปีละ 1.6 หมื่นตันทุกปีอย่างต่อเนื่อง (เกรียงไกร สุภโตชะ, 2562 : 2 – 4) จากข้อมูลของ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2562) ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1

ผลผลิตลำไย ระหว่างปี พ.ศ. 2558 – 2562

ผลผลิตลำไย ระหว่างปี 2558 -2562

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

ลำไยจัดเป็นผลไม้เศรษฐกิจที่สำคัญสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยอย่างมหาศาล มีพื้นที่เพาะปลูกในประเทศมากกว่า 1.20 ล้านไร่ ซึ่งแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญร้อยละ 73.58 ของพื้นที่อยู่ในแถบจังหวัดทางภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน เชียงราย และพะเยา เป็นต้น ส่วนที่เหลือกระจายอยู่ในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก ซึ่งผลผลิตลำไยของประเทศในแต่ละปีนอกจากบริโภคภายในประเทศแล้ว ยังมีการส่งออกในลักษณะต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ทั้งลำไยสด ลำไยอบแห้ง ลำไยแช่แข็ง และผลิตภัณฑ์ลำไย ตลาดส่งออกที่สำคัญได้แก่ จีน เวียดนาม และอินโดนีเซีย เป็นต้นส่วนลำไยอบแห้งมีตลาดที่ใหญ่ที่สุด คือ เวียดนาม จีน และอินโดนีเซีย โดยในปี พ.ศ. 2563 ประเทศไทยมีมูลค่าส่งออกลำไยสด 20,812 ล้านบาท ลำไยอบแห้ง 8,780 ล้านบาท ลำไยแช่แข็งและผลิตภัณฑ์ลำไย 882 ล้านบาท รวมมูลค่ากว่า 30,474 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2562 ร้อยละ 5.94 เนื่องจากประเทศอื่น ๆ เช่น จีน เวียดนาม อินโดนีเซีย เป็นต้น ถึงแม้ประเทศเหล่านี้จะมีพื้นที่ปลูกลำไยค่อนข้างเยอะ แต่ว่าผลผลิตที่ออกมาก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภคและคุณภาพสู่ประเทศไทยของเราไม่ได้ และลำไยของประเทศไทยเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างมาก (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2564)

จากที่กล่าวมาจะพบว่าเศรษฐกิจลำไยของประเทศไทยมีพลวัตเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่เน้นการปลูก และส่งออกในเขตภาคเหนือเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันเศรษฐกิจลำไยได้ขยายพื้นที่ใหม่ไปสู่จังหวัดและภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะพื้นที่ใหม่ที่ปรากฏและมีการขยายตัวอย่างโดดเด่นที่สุดก็คือพื้นที่ในจังหวัดจันทบุรี กล่าวคือ แต่เดิมจันทบุรีมีการปลูกและส่งออกลำไยไม่มากนัก มีพื้นที่เพาะปลูก 10,737 ไร่ แต่ในปัจจุบันพบว่าจันทบุรีมีพื้นที่ปลูกลำไยถึง 296,640 ไร่ และส่งออกได้เป็นมูลค่าถึง 460,000 ล้านบาท

อย่างไรก็ดี การขยายเศรษฐกิจลำไยใหม่ในจังหวัดจันทบุรีนั้นจะพบว่าจะเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ใหม่ของกระแสโลกาภิวัตน์ในเอเชียหรือที่เรียกกันว่าบูรพาภิวัตน์ที่นำโดยประเทศจีน กล่าวคือเราจะพบว่า การส่งออกลำไยไปต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศจีน เป็นผลจากการขยายตัวของกระแสโลกาภิวัตน์ที่สะท้อนให้เห็นในแง่ของความสัมพันธ์ของการค้าข้ามพรมแดนระหว่างประเทศผ่านความเจริญเติบโตและการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ โดยอาศัยการพึ่งพากันระหว่างประเทศที่เพิ่มสูงขึ้น ดังจะเห็นได้จากมูลค่าการส่งออกลำไยที่เพิ่มขึ้นทุกปี จึงทำให้เกิดการไหลเวียนทางการค้าและการเพิ่มขึ้นของการลงทุนขนาดใหญ่ในภาคธุรกิจลำไย ทั้งในแง่ของการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ค้าจากประเทศจีนและการขยายพื้นที่ในการปลูกลำไยของเกษตรกรในประเทศไทย ดังนั้นในบทความนี้จึงสนใจที่จะศึกษาว่าพื้นที่เศรษฐกิจลำไยใหม่ในจังหวัดจันทบุรีมีการ ก่อรูปขึ้นมาได้อย่างไร และมีผลจากกระแสโลกาภิวัตน์อย่างไร นอกจากนี้ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์เศรษฐกิจลำไยใหม่ดังกล่าวจะดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนได้อย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการก่อรูปเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีต่อการก่อรูปของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการสร้างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรี ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

3. การทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎีเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการวิเคราะห์ตามหัวข้อศึกษานี้ จะให้ความสำคัญที่เป็นโลภวัตน์เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจแบบระบบทุนนิยมโลก จะพบว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโลกมีอำนาจในการชี้นำโครงสร้างทางเศรษฐกิจโดยภาพรวมของประเทศ ดังนั้น รัฐไทยจึงต้องปรับบทบาทในการดำเนินนโยบายให้สอดคล้องกับระบบทุนนิยมโลกที่เกิดจากการครอบงำทางเศรษฐกิจ ถ้าไม่ปรับตัวให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โลภวัตน์ก็จะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชาติในการส่งออกผลไม้ของไทย (วิภาวี เอี่ยมวรเมธ, 2558)

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระแสโลกาภิวัตน์นี้เป็นแนวคิดที่มีลักษณะหลากหลายที่แตกต่างกันไป

- กระแสที่ 1 มองว่า เป็นผลของความเป็นสมัยใหม่ที่ขยายออกไปทั่วโลก และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง
- กระแสที่ 2 มองว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงของยุคหลังสมัยใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม

กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบันนี้มีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่ในระดับโลก โดยนักวิชาการได้ชี้ให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับกระแสโลกาภิวัตน์ว่ามีลักษณะเป็นโลกที่ไร้พรมแดน อันหมายถึง การเชื่อมโยงของพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลกเข้าด้วยกัน

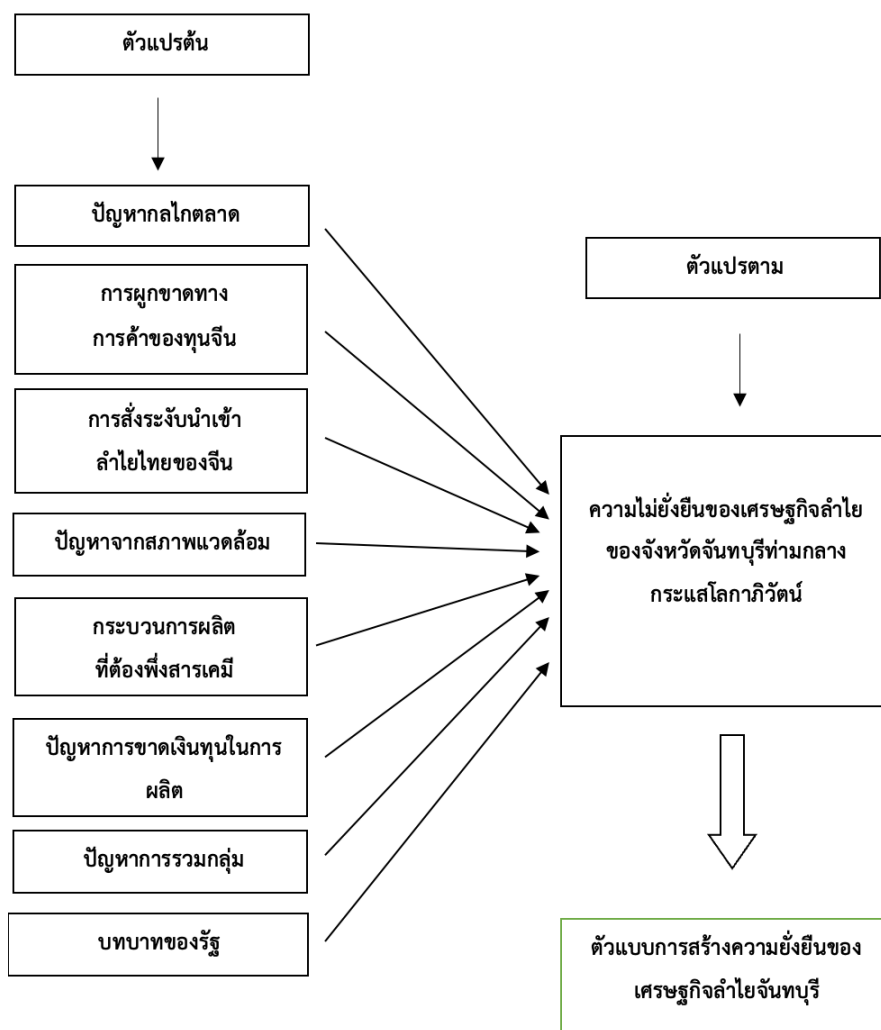
แนวโน้มของสถานการณ์โลกที่กำลังเปลี่ยน เป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ โดยการเปลี่ยนแกนจากตะวันตกไปสู่ตะวันออกที่มีพลังอำนาจของโลกทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี การทหาร ตลอดจนเส้นทางคมนาคมขนส่งที่กำลังก้าวสู่ระยะเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ดังสะท้อนให้เห็นจากในงานเขียนของ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2554) เรื่องบูรพาภิวัตน์ : ภูมิ-รัฐศาสตร์และเศรษฐกิจโลกใหม่ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์โลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะจีน อินเดีย และตะวันออกกลาง โลกศตวรรษที่ 21 นี้มีความเจริญทางเศรษฐกิจขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะประเทศจีนที่มีอัตราการเจริญเติบโตทาง

เศรษฐกิจมากที่สุดในโลก ประเทศจีนกลายเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ที่สุดของโลกแซงหน้าเยอรมันไปแล้ว ประเทศจีนมีเงินทุนสำรองระหว่างประเทศมากที่สุดในโลก และกลายเป็นคู่ค้าอันดับต้น ๆ ของโลกในแทบทุกภูมิภาค

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 2

กรอบแนวคิด

จากกรอบงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้แบ่งปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ของจังหวัดจันทบุรี โดยแบ่งออกเป็นตัวแปรต้น ซึ่งประกอบด้วย ปัญหาวิกฤตตลาด การผูกขาดทางการค้าของทุนจีน การสั่งระงับการนำเข้าลำไยไทยของจีน ปัญหาจากสภาพแวดล้อม กระบวนการผลิตที่ต้องพึ่งสารเคมี ปัญหาการขาดเงินทุนในการผลิต ปัญหาการรวมกลุ่ม และบทบาทของรัฐ ตัวแปรตาม คือ ความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยของจังหวัดจันทบุรีท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ และนำไปสู่การสร้างตัวแบบความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยของจังหวัดจันทบุรี

5. ระเบียบวิธีวิจัย

แนวทางการวิจัยในชุมชนนี้ จะใช้แนวทางการวิจัยแนวสหวิทยาการแบบข้ามพ้นสาขา ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดแบบองค์รวม วิธีการวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพแนวมานุษยวิทยาเชิงพื้นที่ (Area-based study) เป็นการตีความหมายทางสังคมเพื่อทำความเข้าใจความหมายทางสังคมในมุมมองต่าง ๆ ของผู้ให้ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ลงไปในพื้นที่ทำสวนลำไยนอกฤดูในอำเภอโป่งน้ำร้อน และอำเภอสอยดาว เพื่อสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกลำไย ผู้ประกอบการ ล้งรับซื้อลำไย และเจ้าของร้านขายยา โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ที่มีรายชื่อต่อไปนี้

1. ฐณะวัฒน์ ธนัสถ์ธนนท์	เจ้าของร้านขายปุ๋ย ยา และเคมีภัณฑ์
2. นางอัจฉรา กล้ากิจเจริญกุล	ผู้ประกอบการล้งรับซื้อลำไย
3. นายชาติชาย ดำรงค์ชีพ	ชนชั้นนำท้องถิ่น
4. นายฉัตรชัย ทองคำ	หัวหน้าสายเก็บลำไย
5. นายรังสรรค์ ทองเต็ม	เกษตรกรชาวสวนลำไย

2. ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการวิจัยของการศึกษานี้ แบ่งการนำเสนอโดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ขอบเขตในด้านเนื้อหาของการศึกษา คือศึกษาเนื้อหาด้านปัจจัย ผลกระทบ ปัญหาความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไย ในจังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยเลือกศึกษาเกษตรกรสวนลำไยรายย่อยเป็นหลัก เนื่องจากเศรษฐกิจลำไยเป็นเศรษฐกิจของครอบครัว ซึ่งมีลักษณะเป็นเกษตรกรรายย่อยที่มีการใช้แรงงานคนในครอบครัวเป็นหลัก และมีการจ้างแรงงานนอกครอบครัวเป็นครั้งคราว ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้เศรษฐกิจลำไยเกิดความไม่ยั่งยืน ในกระบวนการทำการผลิตเพื่อการขาย และการส่งออก ลำไยของจังหวัดจันทบุรีที่ทำให้เกิดความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในจังหวัดจันทบุรีภายใต้นโยบายของรัฐที่เกี่ยวกับการพัฒนาการส่งเสริมสินค้าเกษตรออกไปสู่ต่างประเทศ

2. ขอบเขตในด้านเวลาของการศึกษา งานชุมชนนี้เริ่มต้นตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2541 พบว่าเป็นจุดเริ่มต้นของสวนลำไยที่นิยมทำลำไยเป็นพืชเศรษฐกิจ เพื่อประโยชน์ทางการค้า เนื่องจากมีการนำสารโพแทสเซียมคลอไรด์มาใช้ในการผลิตลำไยนอกฤดูจนกระทั่งปี พ.ศ. 2564 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ช่วงที่มีการระงับการนำเข้าลำไยจากประเทศไทยของประเทศไทย อันเนื่องมาจากสาเหตุพบเชื้อไวรัส และพบเชื้อโคโรนาไวรัส - 19 ในลำไยที่ส่งออกจากประเทศไทยไปประเทศจีน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ ซึ่งการสัมภาษณ์แบบนี้ผู้วิจัยได้ใช้ควบคู่ไปกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์เอง ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยรู้ว่าการสัมภาษณ์แบบใด เพื่อวัตถุประสงค์ใด ฉะนั้นผู้วิจัยจึงตั้งคำถามในขณะที่ยังได้เตรียมแนวคำถามกว้าง ๆ มาแล้วล่วงหน้าทำให้ผู้วิจัยจะเลือกถามเฉพาะที่ผู้วิจัยต้องการคำตอบ ซึ่งเรียกว่า การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2559 : 138 – 139)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการต่าง ๆ ร่วมกัน ได้แก่ การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ ดังนี้ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2559 : 89 – 124)

- 4.1 การวิจัยเอกสาร ประกอบด้วย เอกสารขั้นต้น (Primary Data) เอกสารชั้นรอง (Secondary Data)
- 4.2 การสัมภาษณ์ หมายถึง การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structured interview)

4.3 การสังเกตการณ์ หมายถึง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

5. การตรวจสอบข้อมูล

ในการตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยจะใช้วิธีการตรวจสอบเป็น 2 แบบ คือ

1. การตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์

การตรวจสอบข้อมูลโดยใช้มุมมองที่หลากหลายที่ตั้งอยู่บนฐานคิดในการตีความทางสังคม เช่น การตรวจสอบข้อมูลจากเกษตรกรรายย่อย การตรวจสอบข้อมูลจากคลัง เป็นต้น ซึ่งเป็นการตรวจสอบจากมุมมองที่แตกต่างกัน

2. การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสาร

การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสารซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคในการตรวจสอบ 2 วิธีคือ

1) การวิพากษ์หรือการประเมินภายนอก เป็นการยืนยัน/อ้างอิงด้วยหลักฐานอื่น เช่น การวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจลำไย เป็นต้น

2) การวิพากษ์หรือการประเมินภายใน โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของเอกสารที่เกี่ยวข้องกับระดับความจริงเท็จของเนื้อหาในระดับจากความจริงไปสู่ความเท็จ และวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของผู้เขียน เจตนาของผู้เขียน และจุดมุ่งหมายที่แอบแฝงซ่อนเร้นของผู้เขียน เป็นต้น

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบ เป็นวิธีการที่จะคัดแยกข้อมูลที่เรไม่ต้องการออกไป คือการนำข้อมูลที่ได้นำมาเปรียบเทียบความเหมือนหรือความต่างที่มีอยู่ในคุณลักษณะ เพื่อมาทำการแยกประเภท และกำหนดความคิดย่อย (conceptual labels) และทำการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียดเพื่อนำมาสร้างข้อสรุป (สุภางค์ จันทวานิช, 2559)

2. ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์โดยต้องอาศัยข้อมูลจากมุมมองคนใน เพื่อให้เข้าใจความหมายที่คนในวงการมีให้กับพฤติกรรมต่าง ๆ ของเขา คนในวงการในที่นี้ คือ เกษตรกรผู้ปลูกลำไย พ่อค้ารับซื้อขายลำไย ตลอดจนคลังรับซื้อลำไยส่งออก สำหรับตัวผู้วิจัยถือว่าเป็นคนนอกวงการ จึงอาจจะมติดกับเกษตรกรผู้ปลูกลำไย และคลังผู้รับซื้อลำไย

3. การวิเคราะห์จากสมมติฐานของการวิจัยซึ่งเป็นสมมติฐานชั่วคราว เพราะผู้วิจัยยังไม่ปักใจเชื่อว่าจะสรุปการวิจัยตามที่กล่าวมา แต่เป็นการเดาคำตอบเตรียมเอาไว้ เพื่อให้พร้อมที่รับรู้และปรับการเดาจากข้อมูลที่เข้ามาใหม่

4. ผู้วิจัยจะเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตัวผู้วิจัยเอง เนื่องจากการวิเคราะห์ข้อมูลจำเป็นต้องกระทำโดยผู้ที่มีปัญหาวิจัยเป็นอย่างดี แล้วนำข้อมูลที่เข้ามาเข้าสู่กระบวนการและเทคนิคในการวิเคราะห์ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2559 : 162 – 172)

4.1 การจัดหมวดหมู่ของข้อมูลให้เป็นระบบ การวิเคราะห์จากการจำแนกประเภทคือผู้วิจัยได้ทำการจัดข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ หรือประเภทของข้อมูลให้เป็นระบบ โดยการแบ่งแยกประเภท เป็นประเภทย่อย ๆ ของแต่ละช่วงเวลา แต่ละช่วงเหตุการณ์ แต่ละขั้นตอนของเหตุการณ์ แล้วผู้วิจัยจึงได้ตรวจสอบความสัมพันธ์ของข้อมูลอีกครั้ง คือหาความสัมพันธ์ระหว่างประเภทย่อยและประเภทย่อย เพื่อวิเคราะห์หาเงื่อนไขของบริบทที่เกี่ยวข้อง และนำมาตรวจสอบอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงจนถึงระดับสุดท้ายของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วนำข้อมูลที่ได้และที่มีความสัมพันธ์กันมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยใช้วิธีการอธิบายแบบพรรณนา ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการศึกษา และการตอบคำถามของการศึกษา

4.2 การสร้างข้อสรุปในเชิงคุณภาพ เป็นการสรุปรวบยอดความคิดใหม่เพื่อปรับความคิดเก่าโดยอาศัยข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา นำมาสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่บันทึกไว้ สร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่จำแนกไว้และสร้างข้อสรุปจากการวิเคราะห์ส่วนประกอบ เมื่อผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบข้อมูล

4.3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผล คือวิเคราะห์เนื้อหาของเอกสาร วิเคราะห์โดยการตีความแบบเข้มข้น วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ และวิเคราะห์เชิงโครงสร้างทางสังคมที่เป็นเหตุปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ทางสังคมโดยมุ่งวิเคราะห์ความหมายของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมภายใต้บริบทใดบริบทหนึ่ง

6. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ ข้อที่ 2 การก่อรูปและปัญหาเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ของจังหวัดจันทบุรีนั้นพบว่าเกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามเย็นซึ่งเป็น อยู่ในช่วงของกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งในทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เติบโตขึ้นจากการขยายตัวของจีนซึ่งเป็นมหาอำนาจ และจีนได้เขามิบทบาทในตลาดการค้า – ขยายลำไย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ดังมีการศึกษาในงานวิจัยของศุภวดี มนต์เนรมิต (2559) เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนวิถีเกษตรกรรมของเกษตรกรในพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกของจังหวัดจันทบุรี

ในช่วง 24 ปีที่ผ่านมาเหตุการณ์สำคัญที่น่าสนใจอยู่หลายเรื่อง ในปี พ.ศ. 2541 มีการค้นพบสารโพแทสเซียม คลอเรตที่สามารถทำให้ลำไยออกดอกนอกฤดูกาลได้ โดยไม่ต้องอาศัยอากาศหนาวเย็น โดยช่วงทำดอกไม้ไฟ ทำให้สามารถปลูกลำไยแพร่กระจายออกไปถึง 36 จังหวัดทั่วทุกภาคของประเทศ รวมทั้งภาคตะวันออกด้วยโดยเฉพาะอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นแหล่งผลิตลำไยนอกฤดูที่มีการขยายตัวสูงมาก (อภาพร ช่างถม, 2562)

ต่อมาช่วงปี พ.ศ. 2549 เริ่มส่งออกลำไยไปจีนมากขึ้นทำให้ล้งจีนเข้ามาเปิดตลาดรับซื้อลำไยทำให้ตลาดลำไยราคาดี เกษตรกรจึงมีแรงจูงใจปลูกลำไยเพิ่มมากขึ้น ถือเป็นจุดเริ่มต้นทำให้เกิดการปรับตัวของเกษตรกรให้หันมาปลูกลำไยแบบเข้มข้นและแพร่หลายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 – 2563 ซึ่งจะเห็นได้จากการย้อนไปดูข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 จนมาถึงปี พ.ศ. 2562 จะพบว่าพื้นที่การปลูกลำไยของจันทบุรีมีการขยายตัวถึง 15 เท่า ในช่วงเวลา 20 ปี ผลผลิตลำไยก็เพิ่มมากขึ้นถึง 102 เท่า และมูลค่าการส่งออกลำไยเพิ่มขึ้นถึง 25 เท่า ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้ลำไยกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่ทำรายได้ให้แก่เกษตรกรของจันทบุรีอย่างเป็นกอบเป็นกำและเกิดอาชีพใหม่ขึ้นมากมาย (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2562)

การผลิตลำไยนอกฤดู เกษตรกรอยู่ภายใต้กลไกราคาและความต้องการซื้อลำไยในตลาดต่างแดนโดยเฉพาะกลไกราคาตลาดลำไยในประเทศจีน ด้วยช่วงเทศกาลสำคัญในประเทศจีนมีความต้องการบริโภคลำไยมาก เช่น เทศกาลวันชาติจีน เทศกาลตรุษจีน เทศกาลเซ็งเม้งในประเทศจีน เป็นต้น ล้งต่างต้องการรับซื้อลำไยเพื่อส่งออกไปยังประเทศจีนมากกว่าช่วงเวลาปกติ ความต้องการนี้ทำให้ราคาลำไยสูง ซึ่งเกษตรกรชาวสวนต้องการผลิตให้ทันจำหน่ายในช่วงเทศกาลสำคัญดังกล่าว จึงเลือกที่จะผลิตลำไยนอกฤดู เพื่อให้ได้ราคาที่สูงกว่าการผลิตลำไยในฤดู รวมทั้งการผลิตลำไยในฤดูกาลในภาคเหนือมีปริมาณมากถ้าตรงกันก็จะทำให้เกิดภาวะสินค้าลำไยล้นตลาด ราคาลำไยจะต่ำมาก (เอี่ยม เอี่ยมพิทักษ์สกุล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 มิถุนายน 2566)

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่อยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโลก ซึ่งมีอำนาจขึ้นนำเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่จังหวัดจันทบุรีเป็นผลให้การปลูกลำไยแบบเข้มข้นตามอิทธิพลของกลไกตลาดลำไยในประเทศจีนทำให้เกษตรกรต้องพยายามบังคับฝืนความเป็นธรรมชาติของต้นลำไย นอกจากจะใช้สารเคมีภัณฑ์ทางการเกษตรหลากหลายชนิด การผลิตลำไยนอกฤดูภายใต้กลไกราคาลำไยต่างประเทศ ทำให้มีวงจรการผลิตที่ไม่สอดคล้องกับฤดูกาลผลิตตามธรรมชาติ แต่สอดคล้องกับระบบตลาดและราคาในตลาดต่างแดน กระบวนการผลิตที่ฝืนธรรมชาติทำให้เกษตรกรต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายสารเคมีภัณฑ์ที่มีราคาที่สูง ทำให้ทุนในการผลิตเพิ่มสูงขึ้น บางรายต้องไปกู้หนี้ยืมสินจากนายทุนรายอื่น ๆ มาลงทุนก่อน เกิดเป็นหนี้ผูกพัน ถึงแม้ว่าลำไยได้กลายเป็นพืชเศรษฐกิจใหม่ที่สำคัญในจังหวัดจันทบุรี ที่สร้างมูลค่าการส่งออกนับหมื่นล้านบาท สร้างกำไรและตลาดที่สดใสก็ตาม แต่ก็พบว่ากระบวนการผลิตลำไยนอกฤดูนั้นก็ไม่ได้ราบรื่นสวยงามอย่างที่คิด กระบวนการผลิต เกษตรกรได้รับความเดือดร้อน เกษตรกรผู้ปลูกลำไยมีปัญหาเกี่ยวกับสิ่งที่ทำสัญญาซื้อ – ขาย เกษตรกรต้องเผชิญกับราคาลำไยตกต่ำในช่วงฤดูกาลที่ลำไยออกสู่ตลาด สัญญาการซื้อขายลำไยของล้งที่

ไม่เป็นธรรม และการส่งออกลำไยร่วงที่เป็นผลกระทบกับชาวสวนลำไย การคัดเกรดลำไยที่ไม่ได้มาตรฐาน การที่ล้งเข้ามาควบคุมดูแลกระบวนการผลิตของเกษตรกรโดยการสร้างเงื่อนไขแบบเกษตรกรพันธสัญญา การที่ทุนจีนเข้ามาครอบครองการซื้อ – การขายตลาดการค้าลำไยของจันทบุรี จนทำให้ราคาลำไยของเกษตรกรประสบปัญหาวิกฤต พบว่าราคาลำไยมีการผันผวนขึ้น ๆ ลง ๆ ขณะที่เกษตรกรก็ต้องใช้ทุนในการผลิตลำไยเป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากชาวที่เกษตรกรชาวสวนลำไยชุมนุมเรียกร้องเงินค่าเสียหายจากล้งรับซื้อลำไย ซึ่งบางครั้งเกษตรกรก็ต้องกล้าเผชิญกับอิทธิพลของล้ง บางปีมีชาวเกษตรกรทะเลาะกับล้งถึงขั้นที่ว่ามีการชูปะชัตชีวิต นั้นแสดงว่าเกษตรกรทนความเอารัดเอาเปรียบของพ่อค้าคนกลางหรือล้งไม่ไหว เกษตรกรเริ่มมีปัญหาความไม่ยั่งยืนของพืชเศรษฐกิจลำไย ทำให้เกิดความไม่มั่นใจในรายได้ของเศรษฐกิจลำไย ที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือกระบวนการผลิตลำไยในปัจจุบันจำเป็นต้องใช้สารเคมี ปัญหาคือเกิดการสะสมของสารเคมีในผลผลิต กระทั่งต่อผู้บริโภคและการส่งออก ระบบการตลาดที่เกิดจากกลุ่มทุนเข้ามาครอบงำระบบกลไกตลาด ทำให้ราคาลำไยตกต่ำ เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาขายเองได้ และไม่สามารถต่อรองราคาได้ ถึงแม้จะมีการตกลงทำสัญญาซื้อขายไว้แล้วก็ตาม แต่สัญญากลางไม่สามารถนำมาใช้ได้ เพราะล้งยังคงใช้สัญญาของล้งที่เกษตรกรเสียเปรียบอยู่ โดยเฉพาะเรื่องการไม่กำหนดระยะเวลาการเก็บผลผลิตที่ชัดเจน (ลักขณา เขม้นงาน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 มีนาคม 2566)

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าปัญหาการเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ผ่านระบบทุนจีนทำให้เกษตรกรลำไยเผชิญปัญหาตามที่กล่าวมาข้างต้นซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนความไม่ยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงขอเสนอแนวทางการแก้ปัญหาแนวทางการสร้างความยั่งยืนยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยใหม่ของจังหวัดจันทบุรี ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ดังนี้

1. แนวทางการสร้างความยั่งยืนยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยโดยอาศัยกลไกของชุมชน ชุมชนในเขตอำเภอโป่งน้ำร้อน โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นชุมชนของเกษตรกรรายย่อยเป็นหลักนั้นหมายความว่า ชุมชนจะมีลักษณะที่เกษตรกรรายย่อยแต่ละครอบครัวดำรงชีวิตโดยอาศัยฐานชีวิตในครอบครัวเป็นหลัก เช่น การเป็นเจ้าของที่ดินขนาดเล็ก และการยังต้องใช้แรงงานในครอบครัว ดังนั้นชีวิตส่วนใหญ่จึงอยู่ในครอบครัวเป็นหลัก ผลที่ตามมาคือ ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวเกษตรกรผู้ปลูกลำไยกับครอบครัวอื่น หรือกับภาครัฐหรือภาคส่วนอื่น ๆ อาจยังไม่มีความเหนียวแน่นมากนัก อย่างไรก็ตามในการที่จะได้รับส่วนแบ่งเชิงผลประโยชน์ในตลาดการค้าลำไยนั้น จำเป็นจะต้องมีการขับเคลื่อนแนวทางและมาตรการที่สำคัญดังนี้

1.1 ส่งเสริมการรวมกลุ่มระหว่างเกษตรกรรายย่อยชาวสวนลำไย โดยอาศัยแนวคิดสหกรณ์ เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรดังกล่าวมีอำนาจต่อรองราคาซื้อขายกับพ่อค้าคนกลาง อันจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ที่เป็นธรรมมากขึ้น

1.2 รวบรวมผลผลิตลำไยที่ไม่ได้ขนาดมาตรฐานและขายได้ราคาต่ำ โดยนำมาแปรรูปยกระดับผลิตภัณฑ์ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า

2. แนวทางการแก้ไขปัญหาโดยอาศัยกลไกของรัฐ ประเทศไทยได้กลไกของระบบราชการไม่ว่าจะเป็นราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกที่ขยายตัวแทรกแซงไปในชีวิตของประชาชนอำเภอโป่งน้ำร้อน จนถึงระดับหมู่บ้าน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องนำกลไกของรัฐดังกล่าว มาช่วยในการแก้ไขปัญหาตลาดการค้าลำไยให้มีความเป็นธรรมมากขึ้น ดังนี้

2.1 ให้อำเภอเปิดตลาดส่งออกกลุ่มใหม่ นอกเหนือจากประเทศจีนที่มีส่วนแบ่งถึงร้อยละ 90 ในปัจจุบัน เช่น ตะวันออกกลาง และอินเดีย เป็นต้น เพื่อลดการพึ่งตลาดจากจีน ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยผลักดันปริมาณการส่งออกสินค้าผลไม้ไทยได้เพิ่มสูงขึ้น ไม่ควรเก็บภาษีนำเข้า ซึ่งเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต รวมทั้งการอำนวยความสะดวกในการตรวจวิเคราะห์ และออกใบรับรองคุณภาพสินค้า ต้องเปิดเสรี ณ จุดเดียว (One Stop Service) เนื่องจากผลไม้สดใช้เวลาานานมากจะเน่าเสียง่าย

2.2 การจัดตั้งตลาดกลาง คือ ความสามารถในการจัดตั้งตลาดกลาง หรือจุดรับซื้อ และการเข้าถึงข้อมูลของเกษตรกร การกำหนดโควตาในจุดรับซื้อจะทำให้เกษตรกรได้รับความเดือดร้อน ตลาดกลาง คือ จุดที่ผู้ซื้อและผู้ขายมาพบกัน ต้องมีผู้ซื้อหลายราย แต่

ในการดำเนินการจริงๆ มักมีผู้ซื้อเพียงรายเดียวและผู้ขายหลายราย กระบวนการเป็นไปตามกลไกของตลาดจุดรับซื้อใช้ในกรณีที่ทางราชการมีมาตรการในการช่วยเหลือสนับสนุน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นถ้ามีเกษตรกรเข้าร่วมจะทำให้การแก้ปัญหาดีขึ้น

3. แนวทางการแก้ไขปัญหาโดยอาศัยกลไกตลาด กลไกตลาดในที่นี้หมายถึง อุปทานและอุปสงค์ที่เกี่ยวข้องกับตลาดการค้าลำไยในอำเภอสอยดาว และอำเภอโป่งน้ำร้อน ในการที่จะทำให้กลไกตลาดสร้างความเป็นธรรมในตลาดการค้าลำไยมากขึ้นและการสร้างเงื่อนไขให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรม ดังนี้

3.1 การควบคุมผลผลิตลำไยให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศโดยวางแผนการผลิตให้กระจายตัวไม่ผลิตในช่วงเดียวกันมากเกินไปทำให้ผลผลิตล้นตลาด และเพิ่มประสิทธิภาพ กระตุ้นให้เกิดการบริโภคลำไยภายในประเทศมากขึ้น รวมทั้งเพิ่มมูลค่าผลผลิตด้วยการส่งเสริมสนับสนุนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ จากลำไยรวมทั้งปรับปรุงคุณภาพการผลิต และการตลาด

3.2 การสร้างเงื่อนไขการแข่งขันที่เป็นธรรมโดยไม่ให้เกิดลักษณะที่เรียกว่า ปลาใหญ่กินปลาเล็ก ยกย่ององค์ความรู้ สนับสนุนโลจิสติกส์ในการกระจายผลผลิตออกจากแหล่งผลิต ช่วงลำไยระอุฤดู พร้อมทั้งพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศด้านการผลิต การตลาด การแปรรูป และการส่งออก เพื่อนำข้อมูลความรู้มาสู่ชุมชน/เกษตรกรรายย่อยได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการผลิตลำไย รวมถึงสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มการผลิตของเกษตรกรรายย่อยเพื่อสร้างอำนาจในการต่อรอง

7. อภิปรายผล

เกษตรทฤษฎีใหม่ แนวพระราชดำรินั้นเป็นการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการทำนาเป็นสำคัญ กล่าวคือเกษตรทฤษฎีใหม่แบ่งสัดส่วนพื้นที่ทำกิน เพื่อการอยู่รอดและพึ่งตนเอง มีการจัดแบ่งพื้นที่ร้อยละ 30 เพื่อขุดสระเก็บกักน้ำ ร้อยละ 30 ให้ปลูกข้าว ร้อยละ 30 ให้ปลูกพืชผสมผสาน และอีกร้อยละ 10 ใช้เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนอื่น ๆ ซึ่งอัตราส่วนในการจัดการพื้นที่นี้กลายเป็นพื้นฐานของเกษตรทฤษฎีใหม่ ในการปฏิบัติตามแนวทางของทฤษฎีใหม่มีขั้นตอนดำเนินงานไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้ (วิวัฒน์ ศัลยกำธร, 2562)

ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น การพึ่งพาตัวเองในระดับครอบครัว ในขั้นต้นนี้เป้าหมายคือ ให้ครอบครัวพออยู่พอกิน มีที่อยู่อาศัยที่ดี และมีความปลอดภัย โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30 : 30 : 30 : 10 พื้นที่ส่วนที่ 1 ร้อยละ 30 ให้ขุดสระเพื่อเก็บกักน้ำฝนไว้ใช้ในฤดูแล้ง เสริมด้วยการเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น ปลา กุ้ง เป็นต้น และปลูกพืชน้ำ อาทิ ผักบุ้ง เป็นต้นเพื่อใช้เป็นอาหาร พื้นที่ส่วนที่ 2 ร้อยละ 30 ให้ปลูกข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือน พื้นที่ส่วนที่ 3 ร้อยละ 30 ให้ปลูกผลไม้ สมุนไพร และพืชผักเพื่อการบริโภค หากเหลือก็นำไปจำหน่าย และพื้นที่ส่วนที่ 4 ร้อยละ 10 เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนอื่น ๆ

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง การเกษตรในระดับชุมชน เกษตรกรอาจร่วมมือกันจัดตั้งกลุ่มหรือสหกรณ์เพื่อร่วมมือในการผลิต เช่น เตรียมดิน แจกจ่ายเมล็ดพันธุ์ สร้างระบบชลประทาน รวมไปถึงกิจกรรมอื่น ๆ เป็นต้น นอกจากนี้กลุ่มหรือสหกรณ์ยังสามารถทำหน้าที่ขายสินค้าหรือมีกองทุนไว้ให้กู้ยืมรวมถึงมีกองทุนเพื่อการศึกษาแก่บุตรหลานของสมาชิกอีกด้วย

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม การออกไปหาตลาดข้างนอก เกษตรกรหรือสหกรณ์อาจหาแหล่งเงินทุน เช่น ธนาคาร หรือบริษัท ห้างร้านเอกชน เป็นต้น เพื่อจัดหาทุนที่จะใช้ในการกระจายสินค้าหรือส่งออกไปขายนอกชุมชน ทุกวันนี้ชุมชนเกษตรกรรมหลายแห่งประจักษ์แล้วว่า เกษตรกรรมเชิงเดี่ยวไม่ใช่ทางเลือกที่เหมาะสมในการสร้างรายได้สำหรับชุมชนของตนอีกต่อไป และตัดสินใจเปลี่ยนแนวทางเป็นเกษตรผสมผสานที่สอดคล้องกับทฤษฎีใหม่ ซึ่งหลายชุมชนยังสามารถเป็นศูนย์เรียนรู้เกษตรผสมผสานอีกด้วย

ส่วนการประยุกต์เกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้ในการนิยามของการทำสวนลำไยควรให้ความสำคัญต่อประเด็นดังต่อไปนี้

1. การประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ในการทำสวนลำไยในขั้นต้น ซึ่งเป็นขั้นของการพึ่งพาตนเองในระดับครอบครัว จะต้องมีการจัดสรรพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วนหลัก ๆ คือ พื้นที่สำหรับที่อยู่อาศัยของเจ้าของสวนและแรงงาน พื้นที่สำหรับแหล่งน้ำ และพื้นที่สำหรับ

ปลูกลำไย โดยการทำสวนลำไยจะต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการน้ำ เพื่อให้มีปริมาณน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูกตลอดทั้งปี รวมถึงน้ำที่ใช้ในการอุปโภค บริโภค ส่วนพื้นที่สำหรับปลูกลำไยจะต้องมีการวางแผนในการวางระบบน้ำ การทำความสะอาดแปลง เช่น การตัดหญ้า เป็นต้น ต้องมีการวางแผนเรื่องการจัดการแมลงศัตรูพืช การบำรุงรักษาต้นลำไย เช่น การจัดการเรื่องเพลี้ยแป้ง ราดำ การฉีดพ่นฮอร์โมน ใส่ปุ๋ย และผสมเกสร เป็นต้น ในส่วนที่อยู่อาศัยนอกจากจะเป็นที่อยู่สำหรับเจ้าของสวนและแรงงานจะมีการแบ่งพื้นที่สำหรับปลูกผักสวนครัวเอาไว้กินในครัวเรือน โดยการจัดการดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงต้นทุนในชีวิตประจำวัน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีสวนเล็ก มีปัจจัยหลักที่เป็นต้นทุนทางเศรษฐกิจซึ่งประกอบด้วยค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ต้นทุนการผลิตลำไย ส่วนกรณีสวนใหญ่ มีปัจจัยที่เป็นต้นทุนทางเศรษฐกิจเบื้องต้นสอดคล้องกับกรณีสวนเล็ก แต่มีในส่วนของบริหารจัดการแรงงานที่เป็นแรงงานที่อยู่ประจำกับสวน และแรงงานฝีมือที่จ้างให้เข้ามาทำงานเป็นครั้งคราวตามเนื้อหาของงานที่ว่าง

2. การประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ในการทำสวนลำไยในขั้นที่สอง ซึ่งเน้นในการรวมกลุ่มของเกษตรกรลำไยดังสะท้อนให้เห็นจากกลุ่มสหกรณ์คิมสอยดาว เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญในการส่งเสริมให้สมาชิกปลูกลำไยคุณภาพเพื่อการส่งออก โดยเฉพาะส่งเสริมและผลักดันให้สมาชิกเข้าสู่ระบบการตรวจรับรองแปลง GAP พืช รวมทั้งส่งเสริมให้สมาชิกสร้างความเข้มแข็งโดยการรวมกันเพื่อเป็นเกษตรแปลงใหญ่ เพื่อสร้างอำนาจต่อรองแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน และใช้ความรู้ การบริหารจัดการร่วมกัน และกลุ่มชาวสวนลำไยจันทบุรี เป็นกลุ่มชาวสวนลำไยที่รวมกลุ่มกันเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ข้อมูลวิธีการทำลำไย ปัญหาการทำลำไย และการซื้อขายลำไย

3. การประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ในการทำสวนลำไยในขั้นที่สาม ซึ่งเป็นการหาตลาดข้างนอก หมายถึง การเปิดพื้นที่การขยายลำไยด้วยตัวเกษตรกรหรือกลุ่มของเกษตรกรลำไย ซึ่งพบว่า พื้นที่ตลาดในการรองรับการขยายลำไยมีการส่งเสริม สนับสนุนโดยหน่วยงานรัฐวิสาหกิจที่สนับสนุนเรื่องพื้นที่ให้กับเกษตรกรลำไยในการนำผลผลิตไปขายในฤดูกาล เช่น องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) เป็นหน่วยงานที่สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งได้ส่งเสริมให้เกษตรกรได้รวมกลุ่มเพื่อนำผลผลิตลำไยไปขายในพื้นที่ดังกล่าว นอกจากนี้การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ได้ส่งเสริมให้เกษตรกรได้รวมกลุ่มเพื่อนำผลผลิตลำไยไปขายในปี พ.ตท. ที่ทางการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยได้จัดสรรพื้นที่ไว้

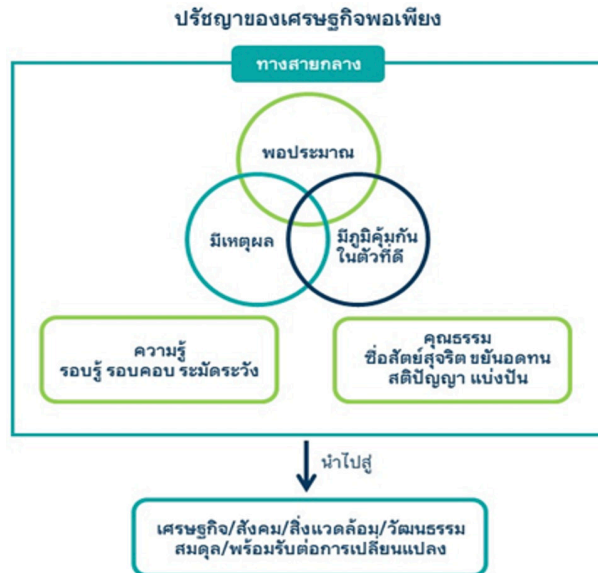
กล่าวโดยสรุปในการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ในการทำสวนลำไยเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของเกษตรกรลำไยจังหวัดจันทบุรี โดยชาวสวนลำไยจะต้องอาศัยการบริหารจัดการประกอบด้วยแหล่งน้ำ แรงงาน พื้นที่เพาะปลูกให้มีความสมดุลกันโดยมีการวางแผน ตั้งแต่การปลูก ดูแลให้เจริญเติบโต ทำดอก ทำลูก และการตลาด เพื่อให้การผลิตลำไยได้คุณภาพตามความต้องการของตลาด ซึ่งในแต่ละขั้นตอนเกษตรกรชาวสวนลำไยจะต้องมีความรู้ที่แท้จริงตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่

8. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากผลการศึกษาที่มีการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กับชาวสวนลำไย พบว่าการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากการตีความแบบเก่าที่เรียกว่าหลักการสามห่วงสองเงื่อนไขไปสู่การตีความแนวพุทธธรรมภายใต้วัฒนธรรมไทย กล่าวคือการตีความแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักการ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข มีสาระสำคัญตามหลักของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (อภิชาติ ปันธเสน, 2560 : 41) ดังแผนภาพที่ 3

ภาพที่ 3

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : (อภิชัย พันธเสน, 2560)

ส่วนการตีความตามแนวพุทธธรรมของอภิชัย พันธเสน (2560) ได้ให้ความหมายใหม่ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบัน ซึ่งถือว่าน่าจะสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทยที่ตั้งอยู่บนวัฒนธรรมแบบพุทธศาสนา กล่าวคือ การตีความเงื่อนไขเรื่องความรู้และคุณธรรมของอภิชัย พันธเสน แตกต่างจากแนวกระแสหลักคือ แนวกระแสหลักมองว่าเรื่องคุณธรรมเป็นเรื่องของความดี เมื่อใช้กับกรณีที่เป็นบุคคลแต่ละบุคคล แต่ถ้าเป็นกลุ่มบุคคลก็จะใช้คำว่าจริยธรรม ส่วนเรื่องความรู้ก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการตั้งคำถามว่าเรารู้อะไรบ้าง เมื่อรวมระหว่างคุณธรรมและความรู้ แนวกระแสหลักโดยเฉพาะตะวันตกจะถือว่าคุณธรรมต้องมาก่อนความรู้แต่ในแง่พุทธธรรมนั้นมองคำว่าความรู้เป็นเรื่องของสติและปัญญา ดังนั้น เงื่อนไขคุณธรรมและความรู้จึงเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยนำเข้าที่เป็นทางสายกลางเนื่องจากปัญญาทำให้เข้าใจความหมายของทางสายกลาง สำหรับอภิชัย พันธเสน จึงเห็นว่าหัวใจของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นอยู่ที่เรื่องสติปัญญาและคุณธรรม เพราะถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด กล่าวคือ ถ้าหากมีสติปัญญา คือ รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และมีคุณธรรม คือ ความซื่อสัตย์ สุจริต และขยันหมั่นเพียรแล้วก็จะสามารถเข้าใจได้ง่ายถึงความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน แต่ถ้าวไม่เข้าใจก็ขอให้มีความรู้ก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีพอ เนื่องจากคุณธรรมนั้นอยู่ที่การลงมือปฏิบัติ

นอกจากนี้ ยังมีคำว่าภูมิคุ้มกันที่มักจะใช้คำภาษาอังกฤษว่า Prudence ซึ่งแปลว่าความรอบคอบและระมัดระวัง แต่ไม่ได้แปลว่าความมีภูมิคุ้มกันโดยตรง

ในกรณีเป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียง อภิชัย พันธเสน ได้เสนอว่า ควรเป็นเป้าหมายเรื่องความสุข ซึ่งถ้าเทียบกับคำภาษาอังกฤษแล้วควรใช้คำว่า Wellbeing ไม่ใช่ Happiness เนื่องจากความสุขในทางพุทธธรรมนั้นเป็นเรื่องของความเป็นอยู่ที่ดีมากกว่าจะเป็นเรื่องของความรู้สึก

ในหลักการเงื่อนไขเรื่องความรู้จากการสังเคราะห์ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อภิชัย พันธเสน เห็นว่า จะเห็นได้ว่า “ความรู้” ซึ่งไม่มีในคำอธิบายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นทางการ และเป็นส่วนที่ตีความกันมากจนเกิดความสับสน จึงควรถูกนำมาเสนอคือ สติปัญญา ขณะเดียวกันถ้าจะทำให้เกิดความชัดเจนว่าทั้งสติปัญญาและคุณธรรมจะนำไปสู่การมีจิตลักษณะที่พอ

เพียง ซึ่งหมายถึง ความสามารถที่จะประยุกต์ความพอเพียง หรือเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับเรื่องอะไรก็ได้ มิฉะนั้นจะเข้าใจว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของการประยุกต์ใช้กับเกษตรกรรายย่อยและผู้มีรายได้น้อย แต่ในขณะที่เกษตรกรรายย่อยผู้ที่ยากจน ถ้าปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงก็จะช่วยให้ชีวิตพวกเขาเหล่านั้นดีขึ้นด้วย

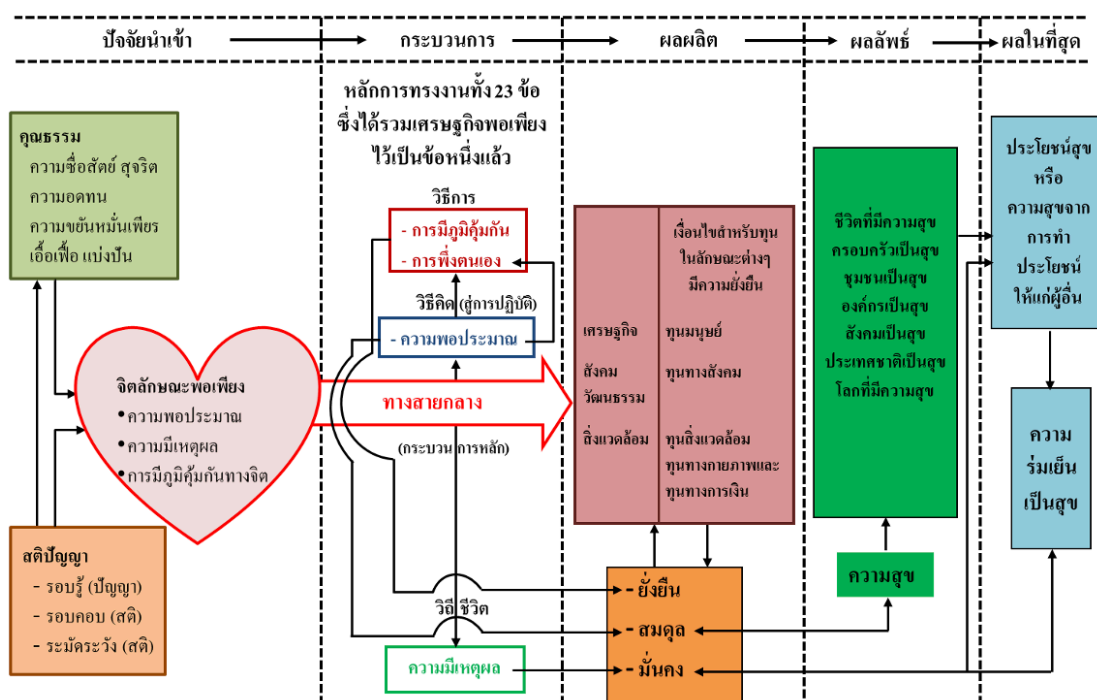
จากการตีความดังกล่าวอภิชัย พันธเสนได้วิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงในเชิงระบบเป็นสิ่งที่ควรเน้นย้ำให้เห็นว่า

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็มแต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียดวยซ้ำไป”

ดังนั้น ในการวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงให้กับประชาชนและประเทศชาติจึงสมควรที่จะต้องเร่งเรียนรู้ ทำความเข้าใจ และที่สำคัญคือการนำไปปฏิบัติ ซึ่งทุกคนมีสิทธิที่จะตีความเข้าใจของแต่ละคนได้ แต่ส่วนที่สำคัญที่เป็นหัวใจของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่สติปัญญา และคุณธรรม ส่วนจิตลักษณะของความพอเพียงถ้าหากมีสติปัญญาคือ รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และมีคุณธรรม ก็คือ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ซึ่งจะสามารถเข้าใจได้ถึงความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน (อภิชัย พันธเสน, 2560 : 76) ดังอธิบายในแผนภาพที่ 4

ภาพที่ 4

การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : (อภิชัย พันธเสน, 2560)

9. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเผยแพร่แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ที่เหมาะสมสำหรับเศรษฐกิจลำไยให้แก่ชาวสวนลำไยเพื่อเป็นทางออกในการสร้างความยั่งยืนให้กับอาชีพของตัวเอง

2. กลไกภาครัฐควรนำผลข้อค้นพบในดัชนีพจนานุกรมมาเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบายการสร้างความยั่งยืนให้กับเศรษฐกิจชาวสวนลำไยในจังหวัดจันทบุรี

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

หลังจากที่ได้ดำเนินการวิจัยเรื่องการสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยในพื้นที่ใหม่ท่ามกลางกระแส โลกาภิวัตน์ การศึกษา : จังหวัดจันทบุรี เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการดำเนินวิจัยหลังจากนี้คือ

1. ควรมีการศึกษาการสร้างความยั่งยืนของผลไม้หลักอื่น ๆ ในจังหวัดจันทบุรี นอกจากเศรษฐกิจลำไย โดยอาศัยการประยุกต์เกษตรทฤษฎีใหม่ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น เศรษฐกิจทุเรียน มังคุด ลองกอง เป็นต้น

2. ควรมีการศึกษาในเชิงปริมาณเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความยั่งยืนของเศรษฐกิจลำไยกับการใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการสร้างความยั่งยืนของเขตเศรษฐกิจลำไยพื้นที่ใหม่ในจังหวัดจันทบุรีกับเศรษฐกิจลำไยพื้นที่เก่าในภาคเหนือ

รายการอ้างอิง

- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2564, กันยายน 12). *สินค้าลำไย และผลิตภัณฑ์*. <https://api.dtn.go.th/files/v3/614426c0ef4140f58030092f/download>
- เกรียงไกร สุภโตชะ. (2562, มิถุนายน 28). *ระบบควบคุมการส่งออกลำไยสดไปสาธารณรัฐประชาชนจีน*. <https://www.doa.go.th/pSCO/wp-content/uploads/2020/06/ระบบควบคุมการส่งออกลำไยสด-Sep-2019.pdf>
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (2559). *ตำราวิธีวิทยาการวิจัยทางสังคม*. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ภักธณ ศรีคล้าย. (2558, กรกฎาคม 22). *“ลำไยนอกฤดูเงินล้าน” กับออร์แกนิกไลฟ์*. http://paccapon.blogspot.com/2015/07/blog-post_22.html
- วิภาวี เอี่ยมวรเมธ. (2558, กันยายน 12). *ทฤษฎีโลกาภิวัตน์*. Academia. <https://www.academia.edu/20548414/>
- วิวัฒน์ ศัลยกำธร. (2562). *กลไกธรรมชาติ การแปลงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ “แบบคนจน”* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์คอกหมู.
- ศุภวดี มนต์เนรมิต. (2559). *“ผู้จัดการสวนลำไย” การปรับเปลี่ยนวิถีเกษตรกรรมในกระแสโลกาภิวัตน์*. [วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2562, กันยายน 12). *ข้อมูลการผลิตสินค้าเกษตร: ข้อมูลปริมาณและมูลค่าการส่งออกลำไยสด*. <https://www.oae.go.th/view/>
- สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2564, กรกฎาคม 22). *“รมช.มนัญญา” รุดแก้ปัญหาส่งออกลำไยไปจีนหารื้อล้างจันทบุรี*. รัฐบาลไทย. <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/44947>

- สุพานี ธนวุฒิ. (2556, กรกฎาคม 22). ปัญหาลำไย ปัญหาของชาติ. *ประชาไท*. <http://prachatai.com/journal/2009/07/25223>
- สุภางค์ จันทวานิช. (2559). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภาพร ช่างถม. (2562). *การศึกษาการใช้ปุ๋ยเคมีต่อการเจริญเติบโตการออกดอกและผลผลิตของลำไยในพื้นที่อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัด จันทบุรี*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- อภิชัย พันธเสน. (2560). *เศรษฐกิจพอเพียง: พระอัจฉริยภาพ และพระมหากรุณาธิคุณของในหลวงรัชกาลที่ 9*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย รังสิต.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2554). *บูรพาภิวัตน์ : ภูมิ-รัฐศาสตร์และเศรษฐกิจโลกใหม่*. สำนักพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ.